

איך אומרים בעברית "סילבוס"?

רבקה נריה-בן שחר

הוא היה עשוי מנייר איכותי. טקסט צבעוני מודפס על נייר שחור. הפרוספקט המושקע ההוא, ללימודי ניהול ושיווק במכללה דתית כלשהי. נראה שלשוק הם ידעו, כי מיד אמרתי לעצמי שזה מקום מעולה ולימודים מעולים, ואני אלך ללמוד שם. אמרתי לכל מי ששאל, שאני אהיה מהנדסת של ניהול ושיווק, עד שהייתה מי שאמרה לי שאין סוג כזה של הנדסה. "בטח שיש!" אמרתי לה, והראיתי לה את הפרוספקט המהמם. היא פרצה בצחוק: "הנדסאית! הם נותנים תעודת הנדסאית!" הייתי נבוכה – "יש הבדל בין הנדסאית למהנדסת?" תבורך אמא שלי, שלקחה אותי – אחרי הסיפור הזה – להתייצג עם חברה שלה, שכתבה דוקטורט. החברה לא רק הסבירה מהו ההבדל בין הנדסאית למהנדסת, אלא שכנעה אותי ללמוד באוניברסיטה – ועדיף מקצוע שיש בו עבודה. היא גם הסבירה לי מהם ההבדלים בין אקדמיה מסודרת לבין מקומות שמדפיסים פרוספקטים מושקעים, שאין מאחוריהם דבר. חודש אחרי תחילת הלימודים שמעתי שהמסלול הזה בכלל לא נפתח, ושכל אלו שנרשמו ללימודי ניהול ושיווק עמדו מול שוקת שבורה.

היום הראשון של שנה א'. כמיטב המסורת הישראלית, ביום הראשון בכלל הייתה שביתה – כך שהיום הראשון היה ביום שני. נכנסתי לספרייה של אוניברסיטת בראיילן, שבה למדתי עבודה סוציאלית. פתאום, בלי הכנה מוקדמת, ידעתי שזה יקרה. שיום אחד אני גם אהיה חוקרת. יום אחרי יום אלמד ואשכיל ואדע. אהיה חלק מהתמונה הזו, של אנשים

שיושבים וחוקרים בספרייה. הייתי מוקפת בספרים, וחיפשתי נואשות את הספר שבו מופיע המאמר שביקשה המרצה לקרוא. רק שעתיים קודם לכן נכנסה לכיתה ד"ר טובה ליכטנשטיין. היא נראתה לי אישה חכמה וידענית. ידעתי שהיא רבנית, אשת ראש ישיבה ובת של ראש ישיבה, ונפעמתי כשראיתי שהיא משדרת מאה אחוזים של מקצועיות. התבוננתי בה בניסיון לא להפסיד מילה, ובתוך כך השתדלתי לעכל את מה שאני רואה – כן, זה יכול להיות. אפשר להיות "בת של" ו"אישה של" ואם לשישה ילדים, וללמד באקדמיה. מלמלתי לעצמי ביציאה מהספרייה, "אני. אהיה. דוקטור."

בסביבתי הקרובה כמעט לא היו אנשים שלמדו או לומדים באוניברסיטה. כל חברותיי הטובות למדו הוראה במכללות דתיות. הרגשתי שנכנסתי לעולם חדש, מוזר ולא מוכר. עולם עם שפה וכללים משלו. בעולם הזה צריך לעבור מכיתה לכיתה, בשונה מהאולפנה, שבה – כמו בכל תיכון – המורים באו אלינו. לפחות ידעתי מה זה סמסטר – שמעתי את שני המושגים ממדריכה לשעבר, שלמדה באוניברסיטה. אבל כשהמרצה אמרה שהיא מחלקת לנו סילבוס, לא היה לי מושג מה זה, אם זה עשוי מנייר או ממשוה אחר. רציתי לשאול, אבל לא העזתי: איך אומרים בעברית "סילבוס"? ומה צריך לעשות אתו? קוראים את זה? מסכמים את זה? לומדים את זה?

אני זוכרת את עצמי מגיעה מוקדם לאוניברסיטה, שואלת את הספרים מהספרייה ועומדת זמן ממושך, בשעות הבוקר המוקדמות, לפני התורים, לצלם את המאמרים שהתבקשנו לקרוא. רציתי להצליח, באמת רציתי להצליח. אבל מטעמי חיסכון לא צילמתי את "האותיות הקטנות שבסוף". לא היה לי מושג מהי רשימת הפניות, ומהי חשיבות הביבליוגרפיה בעבודה אקדמית. לא ידעתי איך כותבים עבודות, לא ידעתי מה ראוי לצטט ומה לא. אני זוכרת את הפנים המזועזעות של אחד המרצים, כשישב

אתי על טיוטת עבודה וראה שציטטתי את הכריכה האחורית של ספר. "זה פרסומת, לא תיאוריה!" הוא אמר, והסתכל עליי בייאוש מהול בזלזול. וכל הזמן הלך אתי אותו הפחד שיידעו כמה אני בורה. רשמתי לעצמי בצד מילים ומושגים שאני לא מבינה. למדתי להציג הבעות פנים/ הנהונים להסכמה/ מחוות גוף, כאילו הבנתי, רק שלא ידעו. אני זוכרת שדיברו בכיתה על פוסט־מודרניזם, ורק אני לא ידעתי מה זה. שמעתי את המושג בתר־מקראי, ולא ידעתי למקם את הפוסט והבתר האלו לפני או אחרי התקופות. כל הידע ההלכתי והדתי שצברתי במשך שנים לא הועיל כשהייתי צריכה לענות על שאלות בהסתברות, שעסקו בשחקני כדורגל (לא ידעתי כמה יש) או לסיכוי לקבל קלף תלתן במשחק קלפים (היה אסור להכניס קלפים בבית הוריי).

אתגר ספציפי של סטודנטיות וסטודנטים דתיים (יהודים וערבים) הוא הלימודים בכיתה מעורבת. בכיתה שלי – רחמנא לצלן – למדו גם גברים. מאז כיתה א' למדתי רק עם בנות. הייתי בתנועת נוער נפרדת, ובקושי דיברתי עם בני הדודים שלי. לא היה לי מושג איך מתנהלים בחברת גברים, ולכן פשוט תפסתי מרחק ככל שיכולתי. בחרתי ללמוד עבודה סוציאלית, בין השאר כי חשבתי שזה מקצוע נשי, וידעתי שבאוניברסיטת בר־אילן, לפחות בתקופה שבה ביררתי, כמעט לא היו גברים שלמדו עבודה סוציאלית. מעולם לא דיברתי עם אותם חמישה גברים שלמדו במחזור שלי – עד הפעם ההיא, שהמרצה חילקה אותנו לקבוצות עבודה. ביקשתי ממנה לעבור קבוצה כי אני לא יכולה ללמוד בקבוצה מעורבת, ולא יודעת איך עושים את זה. היא הסתכלה עליי בלגלוג ושאלה אם כעובדת סוציאלית אני מתכוונת שלא לטפל בגברים.

גם אני, כמו כל אלו שלא נסעו עם ההורים לשבתון או לרילוקיישן, לא ידעתי אנגלית. איכשהו עברתי את הבגרות, אבל לא הבנתי טקסטים – שלא לדבר על שמיעה, דיבור וכתובה. קיבלתי ממישהי תרגומון, וחשבתי בתמימות שפשוט אבדוק במילון או בתרגומון כל מילה שלא אבין

במאמר. לא ידעתי שהמאמרים יהיו שונים בתכלית מהתקסטים שלמדתי בשיעורי אנגלית בתיכון, וש"כל מילה שאני לא מבינה במאמר" היא כל מה שהוא לא *what, is, if* או *and*.

איך עברתי פסיכומטרי? קודם כול צריך להגיד תודה שלפחות הבנתי שאני צריכה לעשות פסיכומטרי. נרשמתי חודש לפני מועד הבחינה, תוך כדי השירות הלאומי. "ילדות בבית אקדמי/לא אקדמי" הוא משתנה בלתי תלוי קריטי, שמנבא היטב את המשתנה התלוי "ידע במיצוי זכויות". לא היה לי מושג שאני זכאית לשבוע חופש כדי להתכונן לבחינה, ולמדתי בלילות, לבד. מראש ויתרתי על האנגלית, יודעת שאין לי סיכוי. תרגלתי לבד את השאלות בעברית ובמתמטיקה. בפסיכומטרי – בזמן שכולם ענו במהירות על השאלות באנגלית – אכלתי שוקולד והתבוננתי בגשם היורד. ואז, כיוון שלא היה לי ידע בסיסי בהסתברות – ניחשתי את השאלות לפי סדר שקבעתי לעצמי (1234,4321,1234,4321). כך הגעתי לציון באנגלית, שהוא כנראה הנמוך ביותר בהיסטוריה של הבחינה – 72. ציון שמראה שלו ידעתי הסתברות, והייתי מסמנת מספר מסוים בכל התשובות – היה לי סיכוי טוב לקבל 75 (מתוך 150).

כשבאתי לסדר מערכת באוניברסיטה, מיקמתי את עצמי באופן עצמאי ב"מתחילים אחד", יודעת היטב מה אני לא יודעת. אבל במחלקת ההרשמה, הרושמת רק העיפה מבט על המדבקה שעל הטופס, וזעקה בקול רם, מול כל האנשים שעמדו שם: "72 באנגלית? אין ציון כזה! את תת-רמה!" ושלחה אותי לייעוץ. היועצת התבוננה בי בקרירות, וניסתה להבין מדוע לא למדתי אנגלית כראוי בתיכון. ואז היא אמרה לי כך: "אני מכירה הרבה אנשים כמוך, חלשים מאוד באנגלית. הם לא מצליחים לסיים תואר, וגם את לא תצליחי. במשך שנים תישארי כאן באוניברסיטה, תשלמי שוב ושוב, תנסו עוד ועוד, ולא תצליחי להשיג פטור באנגלית." נשמתי עמוק, מנסה לא לתת לייאוש להדביק אותי. היא הייתה מעשית: "עכשיו תיקחי מורה פרטית, ותלמדי במשך שנה א' לקראת בחינת

אמ"ר. בסוף השנה תעשי את הבחינה, ואולי אולי תגיעי למתחילים 2. "מקובל עליי", עניתי, "רק בלי המורה הפרטית. אני אלמד לבד." העיניים הקרירות ננעצו בי שוב: "את לא תלמדי לבד. את נראית לי כמו מישהי שצריכה שיחזיקו אותה." המשפט הזה הקפיץ אותי. אני? אני צריכה שיחזיקו אותי? יצאתי מהמשרד שלה בהחלטה נחושה שאני אלמד לבד אנגלית, ואראה לה מה זה. אולי בדיעבד אני חייבת גם לה את הדוקטורט שלי, לא רק את האנגלית.

הפרטים ארוכים והיריעה קצרה, ולכן רק אכתוב בקיצור שבכל יום של שנה א' הבלתי נגמרת, אחרי לימודים ועבודה מעשית ופר"ח ושיעורי בית, שיננתי מילים באנגלית. במצטבר, בין ארבע לתשע שעות בכל יום. לא ישבתי על הדשא ולא בקפיטריה. בהפסקות, בנסיעות, עד שהמרצה נכנסה לכיתה – עוד מילה ועוד מילה, ובסוף אני אבין אנגלית. בחינת האמ"ר עברה במהירות, אבל במקום ציון הגיע הביתה מכתב רשום, ובו דרישה של המרכז הארצי לבחינות והערכה שאבוא להיבחן שוב, תחת פיקוח. הם חשבו שהעסקתי.

נבחנתי תחת השגחה כבדה, פגועה ולחוצה, לא מאמינה שזה קורה לי. לאחר כמה דקות שבהן הבחינה נבדקה ידנית, קראה לי המנהלת של המרכז הארצי לבחינות והערכה. היא הסבירה לי שסטטיסטית (עכשיו כבר ידעתי מה זה) אין סיכוי לקפיצה כמו זו שעשיתי מ-72 לציון החדש. היא הפליגה בהתנצלויות, כשאני רק רוצה לדעת דבר אחד: כמה קיבלתי? "אני שמחה לבשר לך שקיבלת 122. את במתקדמים 2," היא אמרה. "זו קפיצה של חמש רמות. עכשיו את מבינה למה רצינו לראות אותך נבחנת?" היא התרווחה בכיסאה ושאלה אותי איך עשיתי את זה. במקום לענות פרצתי בבכי. סיפרתי לה בדמעות על הפנקסים שמהם שיננתי את המילים באנגלית. על ימים ולילות ללא מנוחה. על הכלל שהיה לי: אני לא הולכת להתקלח בלי שהראש ייפול על השולחן שלוש פעמים על חוברת האנגלית. ואז, אחרי המקלחת, עוד שלוש פעמים. ואז אפשר

ללכת למיטה – רק כדי להירדם עם פנקס אנגלית ביד. המבט שלה, מלא ההערכה, היה הפוך מזה של היועצת באוניברסיטה: "את תגיעי רחוק, רבקה. שיהיה לך בהצלחה!".

כך ידעתי איך לקרוא, אבל לא לדבר, להבין או לכתוב באנגלית. התביישתי עד אימה בחוסר הידע שלי. הפסדתי נסיעה לכנס כי ידעתי שאני לא מסוגלת לומר אפילו משפט באנגלית. אבל הדוקטורט היה מאחוריי, ורציתי לקבל מלגת פוסט־דוקטורט. כדי לעבור את הריאיון של פולברייט כתבתי בעברית עשרות שאלות ותשובות, שלחתי לתרגום, ולמדתי את כולן בעל פה. סיוטי הלילה החוזרים התמקדו בזה שאני עונה תשובות שלא מתאימות לשאלות. ושוב, כמו סטודנטית שנה א', היה נראה לי שכולם מוצלחים, חוץ ממני. במיוחד כשמסביבי היו מועמדים שאמרו בטבעיות: "אנגלית? מה הבעיה? למדתי כשנסענו לכל השבתונים של אבא שלי."

יחד עם זה, אחרי שנים של קורסים בפמיניזם, למדתי בכל זאת להיות מודעת לפריווילגיות שלי. מעבר לצבע עור בהיר, על כל המשתמע מכך, גדלתי בבית לומד. אמנם לא אקדמי, אבל מלא ספרים ולמידה. נכדה לסבא שהיה רב מפורסם, ובת לאבא שלמד שנים רבות בישיבה – נראה לי שלא ראיתי בימי ילדותי חדר שאין בו ארונות ספרים עמוסים. לקח לי הרבה זמן להבין איזו פריווילגיה זו. לקח לי זמן להבין שהרבה מיכולות הקריאה, הלימוד וההתמדה הבאתי מהבית. וזו פריווילגיה שלסטודנטים רבים אין כלל. ויחד עם המודעות לפריווילגיות, אני מודעת גם לחוסר, לבורות, ולתחושה הבלתי נגמרת שיתפסו אותי "על חס" ויגלו את כל מה שאני לא יודעת (בין השאר – ביולוגיה, פיזיקה, כימיה, גיאוגרפיה. להמשיך?) והבורות הזו ליוותה (ומלווה) אותי במשך שנים. למשל, לא ידעתי איך נראים החיים שאחרי הדוקטורט. יכולתי רק לדמיין אותם כהגעה אל המנוחה והנחלה. ולכן, בסוף הדוקטורט נכנסתי להיריון, מתכננת להיות אמא במשרה מלאה ל"ילד של אחרי הדוקטורט" – שקיבל אמא טרוטת עינים, לחוצה ועצבנית, שחיה מדד ליין לדד ליין.

חשבתי שפוסט־דוקטורט זה משהו קליל שמישהו מסדר בשבילך. שמאמר זה משהו שפשוט מתקבל אחרי שכותבים אותו.

חלפו שנים. הבנות שלי הכירו כבר בגן מושגים אקדמיים בסיסיים. שירה בת השלוש הופתעה לראות אותי אוספת אותה מהגן, ושאלה אם עכשיו זה "קופסת סמסטר". אורה בת השש ידעה את מה שאני לא ידעתי אחרי שבע שנות לימוד באוניברסיטה: "לתואר ראשון לומדים שלוש שנים. לתואר שני לומדים שנתיים וכותבים עבודה גדולה שקוראים לזה תזה. לתואר שלישי לא לומדים בכלל. רק יושבים כל היום ליד המחשב וכותבים. אבל מה שמבדיל בין דוקטור לפרופסור זה רק כמה מאמרים שצריך לכתוב. נכון, אמא? נכון אין הרבה ילדים בגיל שלי שיודעים את זה?". לפחות הילדים שלי לא יעברו את מה שאני עברתי.

היום אני מרצה בכירה במכללת ספיר. אף על פי שאני קוראת, כותבת, מבינה ומדברת באנגלית שוטפת, אחת החרדות הכי גדולות שלי היא שידעו כמה באמת אני בורה. כמה אני לא יודעת. כמה חסר לי. זו לא תסמונת המתחזה, זה הרבה יותר בסיסי מזה – אני באמת לא יודעת כל כך הרבה דברים, שנראה לי שכולם מסביב מרגישים את זה ושותקים. אבל יש גם נקודה טובה. הצבתי לי מטרה: לעזור לסטודנטים שלי, בעיקר לאלו שהם דור ראשון להשכלה גבוהה. אני מלאת הערכה למחלקה לתקשורת שבה אני מלמדת, שמבינה מה שסטודנטים מהדור ראשון להשכלה גבוהה צריכים – בזכות ולא בחסד – לקבל מיומנויות וידע שהם לא קיבלו במסגרות החינוך ובבית. בשיעור כתיבה אקדמית אנחנו מלמדים מהו מאמר אקדמי ואיך הוא בנוי, מה זה סילבוס ומה משמעויותיו, וגם מגלים להם מהן "האותיות הקטנות בסוף". אני מסבירה לבעלי הפנים הנבוכות שמולי שהם צריכים לעבור מכיתה לכיתה, ושהמרצים לא יבואו אליהם. ולפעמים, כשסטודנטית אמיצה במיוחד מעזה לשאול: "רבקה, איך את יודעת בדיוק מה הקשיים שלנו?" אני עונה, עם דמעה בווית העין: "כי גם אני הייתי במקום הזה. גם אני דור ראשון להשכלה גבוהה".

ד"ר רבקה נריה־בן שחר היא מרצה בכירה וחברת סגל במחלקה לתקשורת במכללה האקדמית ספיר. עבודת הדוקטורט שלה נערכה באוניברסיטה העברית בירושלים, בנושא: "הנשים החרדיות ותקשורת ההמונים בישראל: דפוסי חשיפה ואופני קריאה". מחקריה עוסקים בנקודות המפגש שבין דת, מגדר ותקשורת, והיא פרסמה שורה של מאמרים העוסקים בנושאים אלו. מחקריה האחרונים עוסקים בהשוואה בין נשים מהאמיש לנשים חרדיות. מתגוררת בירושלים, נשואה למאיר, ואמא ל־אורה, שירה, ויונתן נריה.